УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«ГРОДЗЕНСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ»

З. І. АХРЭМАВА, Т. У. СІДОРКА

ЛАГАПЕДЫЧНАЕ АБСЛЕДАВАННЕ ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА І МАЛОДШАГА ШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ

Дапаможнік

Гродна
ГрДУ імя Я. Купалы
2013

УДК 376.4
ББК 74.57
А95

Рэкамендавана Саветам педагагічнага факультэта ГрДУ імя Я. Купалы.

Рэцэнзенты:
Лапкоўская А. М., кандыдат філалагічных навук, дацэнт;
Бірыч Г. В., начальнік аддзела сацыяльнай работы і прававой абароны дзяцінства Дзяржаўнай установы адукацыі «Гродзенскі абласны інстытут развіцця адукацыі».

Ахрэмава, З. І.

А95 Лагапедычнае абследаванне дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту : дапаможнік / З. І. Ахрэмава, Т. У. Сідорка. – Гродна : ГрДУ, 2013. – 49 с.
ISBN 978-985-515-699-5

Прадстаўлены апрабаваны вучэбна-метадычны матэрыял для лагапедычнага абследавання дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Адрасаваны студэнтам спецыяльнасцей: «Алігафрэнапедагогіка», «Лагапедыя» пры праходжанні педагагічнай практыкі ва ўстановах адукацыі ў якасці настаўніка-лагапеда, выкладчыкам дысцыпліны «Лагапедыя», педагогам-дэфектолагам, практыкуючым лагапедам, метадыстам.

УДК 376.4
ББК 74.57

ISBN 978-985-515-699-5

УВОДЗІНЫ

Праблема лагапедычнага абследавання дзяцей на беларускай мове актуальна ў сучаснай рабоце настаўніка-дэфектолага ў сувязі з тым, што ў Рэспубліцы Беларусь дзяржаўнымі мовамі з'яўляюцца руская і беларуская. У краіне ёсць шэраг школьных і дашкольных устаноў, у якіх навучанне і выхаванне вядзецца на беларускай мове. На існуючых пры гэтых установах пунктах карэкцыйна-педагагічнай дапамогі (ПКПД) настаўнікі-дэфектолагі таксама ажыццяўляюць сваю дзейнасць на беларускай мове.

Аўтары дапаможніка неаднаразова адзначалі цяжкасці маладых спецыялістаў-дэфектолагаў, якія былі абумоўлены недастатковай колькасцю адпаведнай метадычнай літаратуры, матэрыялаў для лагапедычнага абследавання дзяцей на беларускай мове. Гэта і навяло на роздум аб складанні такога дапаможніка.

Мэта дапаможніка – садзейнічаць арганізацыі абследавання дзяцей, размаўляючых на беларускай мове, пры запаўненні маўленчай карты і выбары напрамкаў карэкцыйнай работы.

Сярод прыведзеных у дапаможніку матэрыялаў, разам з некаторымі аўтарскімі, маюць месца дастаткова знаёмыя методыкі, запазычаныя з раду навучальных і навуковых крыніц, мадэрнізаваныя і апрабаваныя аўтарамі на вялікай колькасці абследуемых дзяцей.

Прафесіяналізм спецыяліста, працуючага з дзецьмі, залежыць ад яго магчымасцей ажыццяўляць дыягностыку адэкватнага ўзроўню развіцця тых ці іншых якасцей і стану асобы, вызначаць змест, формы, метады, прыёмы і сродкі работы па карэкцыі, будаваць стратэгію дапамогі, выяўляць скрытыя ад бацькоў і настаўнікаў інтэлектуальныя, фізічныя і духоўныя рэзервы падрастаючай асобы, яе асаблівасці, талент, дараванні, схільнасці, захапленні, неардынарнасць мыслення, матывы праяўленняў і памкненняў. Усё гэта будзе садзейнічаць узмацненню здароў'я і паспяховай сацыялізацыі дзіцяці ў навакольным асяроддзі.

У дапаможніку сабраны матэрыялы, неабходныя для рашэння вышэйадзначаных задач падрыхтоўкі педагога да работы з дзецьмі з парушэннямі маўлення.

Аўтары лічаць прыемным абавязкам сардэчна падзякаваць рэцэнзентам: Г. В. Бірыч, начальніку аддзела сацыяльнай работы і прававой абароны дзяцінства Гродзенскага абласнога інстытута развіцця адукацыі; А. М. Лапкоўскай, кандыдату філалагічных навук, дацэнту, дацэнту кафедры лінгвістычных дысцыплін і методык іх выкладання Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы за слушныя заўвагі і прапановы.

Пажаданні па ўдасканаленні дапаможніка, а таксама заказы на яго выданне аўтары з удзячнасцю прымуць па адрасе:

230023, Беларусь, г. Гродна, вул. Ажэшка, 22, ГрДУ імя Я. Купалы, педагагічны факультэт, e-mail: d2075@post.grsu.by.

ПРАЦЭДУРА ЛАГАПЕДЫЧНАГА АБСЛЕДАВАННЯ

Дзеці з парушэннямі маўлення абследуюцца на медыка-псіхолага-педагагічных камісіях (МППК) у цэнтрах карэкцыйна-развіваючага навучання і развіцця і абавязкова ў прысутнасці аднаго з бацькоў. Асноўнай мэтай гэтага абследавання з'яўляецца выяўленне маўленчага парушэння, псіхафізічных і сацыяльных умоў развіцця асобы. Задача МППК – вырашыць пытанне пра накіраванне дзіцяці ва ўстанову, дзе яму будуць створаны ўмовы для навучання, выхавання і карэкцыі парушэння.

Нарматыўнымі дакументамі Рэспублікі Беларусь па аказанню карэкцыйнай дапамогі асобам з маўленчымі парушэннямі прадугледжана абследаванне іх настаўнікамі-дэфектолагамі ва ўстанове, дзе яны будуць атрымліваць карэкцыйную дапамогу. Абследаванне праводзіцца ў верасні, у пачатку навучальнага года. Разам з абследаваннем стану маўленчага развіцця дэфектолагу неабходна выявіць уяўленні дзіцяці пра наваколле, асаблівасці псіхафізічнага развіцця, стан агульнай і дробнай маторыкі і г. д. Гэтыя звесткі з'яўляюцца неабходнымі для дэфектолага пры распрацоўцы зместу карэкцыйнай работы.

Лагапедычнае абследаванне ўключае ў сябе тры асноўныя разделы:

1) дасканалае вывучанне ўмоў выхавання і дынамікі маўленчага і агульнага псіхічнага развіцця, якое праводзіцца на аснове гутаркі з бацькамі і аналізу дакументаў на дзіця;

2) лагапедычнае і псіхолага-педагагічнае абследаванне вербальнай і невербальнай дзейнасці дзіцяці;

3) аналіз усіх атрыманых дадзеных.

Затрымаем увагу на абследаванні псіхафізічнага развіцця і вербальнай дзейнасці дзіцяці.

Пачынаецца лагапедычнае абследаванне з вывучэння дакументацыі (заключэння МППК і медыцынскіх дакументаў) і гутаркі з бацькамі. Мэта такой гутаркі – выявіць наяўнасць захворванняў ці траўм, парушаўшых ход маўленчага развіцця, асаблівасцей давербальнага развіцця, аналіз умоў маўленчага асяродзя. Асаблівая ўвага надаецца высвятленню перадмаўленчых рэакцый дзіцяці, у тым ліку гулення, лепету, у якім узросце з'явіліся першыя словы, якія, іх колькасць у актыўным і пасіўным слоўніку. Важна выявіць калі з'явіліся сказы, а таксама асаблівасці маўлення ў сям'і, калі бацькі звярнулі ўвагу на недахопы ў развіцці маўлення дзіцяці; ці звярталіся да лагапедычнай дапамогай.

Наладзіць кантакт з дзіцём дапамагае прадуманая і мэтанакіраваная гутарка, якая дае магчымасць скласці ўяўленне дзіцяці пра сваю сям'ю, родных, сяброў, пра з'явы прыроды, наваколле і г. д.

Прыкладныя пытанні да гутаркі

а) Пытанні пра дзіця і яго сям'ю.
- Як цябе завуць?
- Колькі табе гадоў?
- Колькі гадоў табе будзе праз два / тры гады?
- Калі ў цябе дзень нараджэння?
- Як завуць тваю маму?
- Як завуць твайго тату?
- Назаві членаў сям'і?
- Колькі чалавек у вашай сям'і?
- Дзе і кім працуюць твае бацькі (мама, тата)?

б) Пытанні на арыентацыю ў часе і прасторы.
- Дзе ты жывеш?
- У якім горадзе (пасёлку, вёсцы) ты жывеш?
- Колькі пакояў у вашай кватэры?
- Колькі паверхаў у вашым доме?
- На якім паверсе ты жывеш?
- Колькі паверхаў унізе, пад вашай кватэрай?
- Колькі паверхаў зверху, над вамі?
- Якія ты ведаеш поры года?
- Якая зараз пара года?
- Назаві летнія месяцы.
- Колькі месяцаў у годзе?
- Што такое суткі?
- Колькі гадзін у сутках?
- Колькі хвілін у адной гадзіне?

в) Пытанні на выяўленне кругагляду дзіцяці.
- Як называецца наша краіна?
- Якія ты ведаеш гарады?
- Якія святы адзначаюць у нашай краіне?
- Якіх жывёл ты ведаеш?
- Што яны ядуць?
- Якіх ты ведаеш птушак?
- Якія з іх адлятаюць на зіму?
- Куды яны адлятаюць на зіму?
- Якія застаюцца?
- Якую кнігу ты не так даўно чытаў?
- Што ты з яе запомніў?
- Які фільм ты не так даўно глядзеў?
- Чым ён табе спадабаўся?
- Што ты умееш рабіць?
- Ці падабаецца табе вучыцца ў школе?

г) Пытанні пра інтарэсы дзіцяці.
- Чым ты любіш займацца (чытаць, гуляць, глядзець перадачы па тэлевізары)?
- У якія гульні ты любіш гуляць?
- Якія цацкі ёсць у цябе дома?
- Якая цацка самая любімая?
- З кім ты любіш гуляць?
- Якія перадачы ты любіш глядзець па тэлебачынні?
- Ці дапамагаеш ты бацькам?

Абследаванне пазнавальнай дзейнасці

Абследаванне мыслення. Пры абследаванні мыслення неабходна выявіць стан аперацый мыслення (аналіз, сінтэз, параўнанне, абагульненне); разуменне сэнсу агульных паняццяў; прычынна-выніковых сувязей.

1. Абагульненне (гл. с. 14 – 17).
2. «Чацвёрты лішні» (гл. с. 18).
3. Класіфікацыя прадметаў па канкрэтнай практычнай сітуацыі (гл. с. 19).
4. Вызначэнне падабенства і адрознення (гл. с. 20).

Абследаванне ўспрымання. Абследуючы ўспрыманне неабходна выявіць здольнасць дзіцяці ўспрымаць колер, форму, велічыню, уменне арыентавацца ў прасторы, часе (гл. с. 21– 26).

Абследаванне памяці. Важна выявіць, які стан памяці з'яўляецца вядучым, ці ёсць магчымасць у дзіцяці выкарыстоўваць дапамогу пры запамінанні і прыпамінанні матэрыялу (гл. с. 27).

Абследаванне зрокавай увагі. Недахоп *зрокавай* увагі адмоўна ўплывае на ўсю дзейнасць дзіцяці (с. 28). Дзеці з цяжкасцю пераключаюць увагу з аднаго аб'екта на другі. Узнікаюць цяжкасці пры неабходнасці пераразмеркавання ўвагі паміж некалькімі аб'ектамі ці відамі дзейнасці.

Абследаванне маўлення

Абследаванне стану артыкуляцыйнага апарату. Нават нязначныя адхіленні ў пабудове ці рухальнай функцыі артыкуляцыйнага апарату могуць затрымліваць фарміраване правільнага маўлення.

а) Пабудова артыкуляцыйнага апарату.

Губы: рухомасць, стан мышачнага тонусу, стан звязкі верхняй губы.

Зубы: стан зубнога рада (анамаліі, адкрыты пярэдні прыкус, адкрыты бакавы прыкус, прагенія, прагнатыя)

Паднябенне: наяўнасць анамаліі (расшчэліна цвёрдага паднябення, пасляаперацыйны шоў), асаблісці пабудовы (гатычнае паднябенне, нізкае або высокае паднябенне).

Язык: рухомасць, памер, асаблівасці пад'язычнай звязкі, структуры (геаграфічны язык), дзвіяцыя языка.

Маленькі язычок: наяўнасць яго, адсутнасць, скарочанасць, раздваенне.

б) Артыкуляцыйная маторыка.

1. Рухомасць губ.
Заданні:
- губы «трубачкай»,
- усміхнуцца, утрымаць усмешку,
- падняць верхнюю губу, каб былі бачны верхнія зубы,
- апусціць ніжнюю губу, каб былі бачны ніжнія зубы.

2. Рухомасць языка.
Заданні:
- язык «лапаткай» (шырокі),
- язык «джалам» (вузкі),
- язык «маятнік»,
- дастаць кончыкам языка нос, падбародак, пашчоўкаць языком.

3. Рухомасць ніжняй сківіцы.
Заданні:
- выцягнуць яе ўперад,
- адцягнуць назад,
- сціснуць,
- адкрыць рот, утрымаць яго адкрытым пад падлік.
4. Рухомасць мяккага нёба.
Заданні:
- шматразовае вымаўленне гука [а],
- выконваць дзеянні па інструкцыі і па перайманні.

в) Стан мімічнай мускулатуры.
Заданні:
- нахмурыць бровы,
- падняць бровы ўверх,
- зморшчыць лоб,
- закрыць правае (левае) вока,
- надуць шчокі,
- наяўнасць парэзу, асіметрыі.

г) Дробная мускулатура пальцаў рук.
Заданні:
- сціснуць і расціснуць пальцы ў кулак (5–7 разоў пад падлік),
- канцом вялікага пальца па чарзе дакрануцца да ўсіх астатніх пальцаў правай і левай рук,
- указальны і сярэдні пальцы бегаюць па стале,
- выцягнуць указальны палец і мезенец правай (левай) рук,
- падняць абедзве далоні, павярнуўшы іх да сябе з шырока расстаўленымі пальцамі,
- скласці пірамідку, мазаіку і г. д.

д) Агульная маторыка.
Заданні:
- прайсці з кута ў кут, размахваючы рукамі, спыніцца, стаць на наскі, прысесць,
- паскакаць на дзвюх нагах,
- рукі ўперад, назад, уверх, уніз (па паказу і па інструкцыі).

Абследаванне стану фізічнага слыху. Вырашаючая роля для развіцця правільнага маўлення належыць паўнацэннаму слыху. Дзіця чуе дарослага і наследуе яго маўленне, тым самым вучыцца гаварыць. Слых мае вялікую ролю і для інтэлектуальнага развіцця: дзіця дзякуючы яму пазнае навакольнае асяроддзе, пазнае значэнне слоў. Слых дапамагае дзіцяці кантраляваць сваё маўленне і параўноўваць яго з маўленнем другіх. Абследуецца ўспрыманне дзіцём маўлення шэптам і звычайным голасам на адлегласці 6–7 м. Словы падбіраюцца з нізкай і высокай частотнасцю.

Абследаванне фанематычнага слыху. Развіццё фанематычнага ўспрымання пачынаецца ў дзяцей з акустычнай дыферэнцыяцыі далёкіх па фанетычных прыметах гукаў. У працэсе дыферэнцыяцыі ўключаецца апора на артыкулемы – дзіця пачынае адчуваць органы артыкуляцыі і з гэтага моманту пачынаецца распазнаванне і адрозненне гукаў блізкіх па фанетычных прыметах.

1. Дыферэнцыяцыя складоў: «Паўтары за мною...»

та – да – та,	ла – ба – да,	со – чо – цо,
ба – па – ба,	шы – жы – шы,	чы – цы – сы,
ва – па – ва,	жа – за – жа,	дза – ча – джа,
га – ха – га,	зо – со – жо,	том – дом – том,
ма – па – ма,	ча – ца – ча,	кот – год – ход.
са – за – са,	ра – ла – ра,	
шы – сы – шы,	сы – цы – зы,	

2. Здольнасць выдзяляць гук на фоне слова: «Плясні ў далоні, калі пачуеш дадзены гук...» (напрыклад, гук [с]: санкі, птушка, замок, кацяня, шуба, касцюм).
3. Здольнасць прыдумываць слова на зададзены гук: «Назаві слова, якое пачынаецца з гука...».

Дыферэнцыяцыя гукаў з груп свісцячых, шыпячых і санорных (выкарыстоўваецца для малодшых школьнікаў): па звонкасці і глухасці; па мяккасці і цвёрдасці: «Падымі сіні кружок на цвёрды гук і зялёны на мяккі: сала – сяло; сухары – Сярожа; сюрпрыз, сёння, сок, сыр, сініца».

Словы для дыферэнцыяцыі гукаў на слых:

б – п: палка – балка, боб – поп, біў – піў, пілоты – боты, берагі – пірагі;

г – х: голад – холад, хворы – горы, год – ход, хром – гром, халадзіна – гадавіна, хатка – градка хутчэй – гарачэй, карагод – параход;

д – т: дом – том, Толя – доля, дамы – тамы, тата – дата, дубы – тупы;

дз – ц: дзень – цень, Дзіма – Ціма, медзь – павець;

дж – ч: Джэк – чэк, хаджу – хачу, уджаліць – прычаліць;

ж – ш: шар – жар, Луша – лужа, шыта – жыта, шаль – жаль, вушы – вужы;

з – с: зуб – суп, каса – каза, заліць – саліць;

с – ц: селі – цэлі, сядзі – цадзі, ліса – лісіца, сок – цок;

ц – ч: суніка – сунічка, паліца – палічка;

т – ц: кот – коцік, мост – мосцік, рот – роцік, бот – боцік;

с – ш: міска – мішка, вас – ваш, вусы – вушы, нас – наш, каска – кашка;

з – ж: зара – жара, вязу – вяжу, разок – ражок, зяваць – жаваць;

л – р: лак – рак, юла – Юра, лоў – роў, Лука – рука, ліса – раса, голад – горад, маліна – Марына, лыжы – рыжы, валіць – варыць.

Фанематычны аналіз і сінтэз. Развіццё фанематычнай сістэмы залежыць ад гукавога запасу дзіцяці. Засваенне гукаў знаходзіцца ў прамой залежнасці ад засваення слоўніка і граматычнага ладу маўлення. Для фарміравання паўнацэннага аналізу гукавога складу слова неабходна спачатку максімальна матэрыялізаваць і разгарнуць дзеянні з гукамі, наблізіць гэтыя дзеянні да матэрыяльных дзеянняў з прадметамі.

1. Вызначэнне наяўнасці гука ў слове: «Выбяры малюнкі, у назвах якіх ёсць гук» (гл. с. 30 –36).

2. Гукавы аналіз слова:

• Вызначэнне месца гука ў слове (пачатак, сярэдзіна, канец).

• Вызначэнне паслядоўнасці гукаў у слове.

• Вызначэнне колькасці гукаў у слове. Напрыклад: мак, дом, кот; мост, куст, танк; стол, стул.

• Вызначэнне даўжыні слоў: «Якое слова гучыць карацей (даўжэй): куст – стрэлка, шланг – нажніцы, кран – каструля, мак – машына?».

3. Гукавы сінтэз слова:

• Выдзеліць гук са слоў.

• Выдзяленне першага гука ў словах: Аня, Оля, Іра, дым, смак, трава, вада, булка.

• Выдзяленне апошняга гука ў словах: дом, ключ, мука, барабан, зубы, вецер, стол.

Абследаванне гукавога маўлення. Выяўленне недахопаў вымаўлення гукаў патрабуе ўважлівасці, таму што ад гэтага залежыць выбар методык карэкцыі. Пры абследаванні трэба звярнуць увагу на характар парушэння гукавымаўлення зычных і галосных гукаў (замены, змяшчэнне, скажэнне, адсутнасць).

Абследуецца вымаўленне гукаў (гл. с. 29 – 35).

• у самастойным маўленні (у вершах, казках, адказах на пытанні);

• вымаўленне гукаў у словах: пачатак, сярэдзіна, канец, спалучэнне зычных;

• вымаўленне гука ў складах (адкрытых, закрытых, спалучэнне зычных);

• вымаўленне ізаляванага гука.

	Гук [с]	**Гук [з]**
1	2	3
У складах	*Адкрытыя:* са – со – су – сы *Закрытыя:* ас – ос – ус – ыс *Спалучэнне зычных:* ста – сто – сту – сты аст – ост – уст – ыст ска – ско – ску – скы	*Адкрытыя:* за – зо – зу – зы *Спалучэнне зычных:* зба – збо – збу – збы зда – здо – зду – зды зва – зво – зву – звы зма – змо – зму – змы зга – зго – згу – згы

1	2	3
У складах	аск – оск – уск – ыск спа – спо – спу – спы апс – опс – упс – ыпс	зна – зно – зну – зны дза – дзо – дзу – дзы
У словах	Сад, сын, сок, сук, сом, соты. Аса, вусы, пясок, бусы. Нос, лес, матрос, калгас, Панас, колас, запас. Паста, цеста, пастух, капуста, смачна, куст, гімнаст.	Зайчык, зуб, Зоя, замок, завод, запалкі. Каза, фазан, козы, мімоза. Звацъ, назва, знак, звон, званок.
У сказах і тэкстах	У садзе стаіць статуя. На стуле сядзіць Соня У Сані самакат. Самакат стаіць у садзе.	Зоя ставіць мімозу ў вазу. Фазан ходзіць па газоне. У Зоі каза. Зоя пасе казу. Вось зайчык. Зайчык сядзіць пад кустом. Зоя заўважыла зайку. А зайчык не заўважыў Зою.
	Гук [с']	**Гук [з']**
У складах	*Адкрытыя:* ся – сё – сю – сі *Закрытыя:* ась – ось – усь – ысь *Спалучэнне зычных:* сце – сцю – сці – сця	*Адкрытыя:* зя – зё – зю – зі *Закрытыя:* азь – озь – узь – ызь *Спалучэнне зычных:* зня – знё – зню – зні
У словах	Сем, сіта, сіні, сетка, сена, Сіма. Восень, усюды, гусяня, бусел. Гусь, лось, таксі, рысь. Сценка, слоік, весці, снег, святло, смех, госці, пасці.	Зіна, зіма, зязюля, зямля, зерне Магазін, вазелін, бензіна, гузік, тазік. Мазь, Кузя. Змяя, звяно, звінець, узяць, вазьмі, Кузьма.
У сказах і тэкстах	Ася спіць. Усюды яснае неба. На асіне свісціць сіняя сойка. Вася пасе гусей і гусянят. Гусі і гусяняты наеліся і спяць пад кустом. А Вася сочыць, ці няма дзе лісіцы.	Наступае зіма. Звініць мароз. Зіна ўзяла санкі і пабегла ў зімні сад.
	Гук [ц]	**Гук [ч]**
У складах	*Адкрытыя:* Ца – цы – цу – цо *Закрытыя:* ац – оц – уц – ыц *Спалучэнне зычных:* сца – сцо – сцы	*Адкрытыя:* ча – чо – чу – чы *Закрытыя:* ач – оч – уч – ыч *Спалучэнне зычных:* чна – чну – чны – чно
У словах	Цэп, цынк, цэх, цана, цацка, цэгла, цукерка, цыбуля, цапля, цымбалы. Пятніца, яйцо, ланцуг, сонца, лесвіца, суніцы, мыльніца, курыца. Бац, танец, канец, заяц, месяц, ранец. Цвік, самацветы, боцман, сцяна	Чарот, чайка, чапля, часопіс, часнок, чырвоны. Мячык, зайчык, абручык, пячэнне, шчэпкі. Меч, ключ, абруч, завуч. Тачка, мачта, начнік, качка, лавачка.
У сказах і тэкстах	На вуліцы распускаюцца гіяцынты і цыніі. Куніца палюе на курыцу. Заяц да зімы не рыхтуецца. Ён сядзіць пад кустом у снезе. Лісіцы, совы, рысі палююць на зайца. Заяц усіх баіцца. Заяц ратуецца бегам.	Чай у чайніку. Дзве авечкі каля рэчкі.

1	2	3
	Гук [ш]	**Гук [ж]**
У складах	*Адкрытыя:* Ша – шы – шу – шо *Закрытыя:* аш – ош – уш – ыш *Спалучэнне зычных:* мша – мшо – мшы – мшу	*Адкрытыя:* жа – жо – жу – жы *Закрытыя:* аж – ож – уж – ыж *Спалучэнне зычных*: жна – жну – жны – жно
У словах	Шар, Шура, шалаш, шаблон, шык, шок, шуба, шакалад. Вушы, мышы, пашана, кашуля. Ландыш, капялюш, мыш, машына. Імша, шпага, шафа, школа, кошка.	Жук, жаба, Жана, жыццё, жыхар. Вожык, ланцужок, мяжа, сцюжа. Смоўж, крыж. Гражына, пружына, жнівень, жніво, жрэц, жнец, ажно.
У сказах і тэкстах	У Машы шапка-вушанка. У шафе вісіць кашуля. Міша шукае шарык. Пятрушкі і Матрошкі Ігралі на гармоніку. А мышкі і кошкі Шумелі ў доміку.	Жнівень багаты на ўраджай. Гражына жала жыта. На этажэрцы ляжаць часопісы. Жарабя, рыжы хвосцік, Пабег да вожыка ў госці. Жыве ў лесе вожык. У вожыка вожыкі. Летам вожык і вожыкі сытыя. Яны ядуць мышэй, жаб, жукоў. Зімой няма яды для вожыкаў. Вожыкі спяць усю зіму.
	Гук [р]	**Гук [л]**
У складах	*Адкрытыя:* Ра – ры – ру – ро *Закрытыя:* ар – ор – ур – ыр *Спалучэнне зычных:* мра – мро – мры – мру кра – кро – кры – кру	*Адкрытыя:* Ла – ло – лу – лы *Закрытыя:* ал – ол – ул – ыл *Спалучэнне зычных*: лна – лну – лны – лно кла – кло – клу – клы
У словах	Рама, рак, рыба, рыжы, рука, рота, ружа. Куры, пірат, керасіна, горад, гіры. Пар, буквар, эскалатар, каляндар. Трава, дровы, тры, трон, труба, матрос, марш, корм, дзірка.	Лава, лайка, лодка, ложак, лужына, лупа, лыжы, лыжка. Мыла, піла, смала, аловак. Бал, мул, пыл, авал. Галка, пілка, халва, плуг, клык, хлыст, болт
У сказах і тэкстах	Рак і рыба – сябры. Трупа падпісала кантракт. Ружа расла ў агародзе. Раман прыехаў у горад. Там вельмі прыгожа. Усюды растуць чырвоныя ружы. Многа транспарту: машыны, трамваі, тралейбусы.	Валодзя ловіць плотку. Лодка плыве. Ларысе мыла патрапіла ў вочы.

Абследаванне імпрэсіўнага маўлення

а) Разуменне сказаў.

1. Ясь стукнуў Міколку. (Хто задзіра?)
2. Рыгорку сустрэў Міхась. (Хто прыехаў?)

3. Паляўнічы ішоў за сабакаю. (Хто ішоў наперадзе?)
Інструкцыя: «Папраў сказ».
1. Каза прынесла сена дзяўчынцы.
2. Сяляне насыпалі мяхі ў бульбу.
3. Хлопчык шклом разбіў мяч.
4. Дуб вышэй за бярозу. (Пакажы які дуб, якая бяроза).

б) Разуменне складаных канструкцый.
1. Інструкцыя: «Выбяры правільны сказ».
Узышло сонца, таму што стала цёпла.
Стала цёпла, таму што ўзышло сонца.
Гракі прыляцелі, таму што прыйшла вясна.
Прыйшла вясна, таму што прыляцелі гракі.
2. Інструкцыя: «Якая фраза правільная».
Лета бывае вясной.
Вясна бывае перад летам.
3. Інструкцыя: «Папраў сказы».
Сонца асвятляецца зямлёй.
Вада жывіцца раслінай.
4. Інструкцыя: «Скончы сказ, ужываючы падпарадкавальную сувязь».

Птушкі адлятаюць у вырай, таму што ... (на дрэвах з'явілася зялёнае лісце; схаваліся вавёркі; пачаліся халады; пачалася навальніца).

Хлопчык захварэў, таму што ... (збіраў у лесе грыбы; ехаў у аўтобусе; залез на дрэва; доўга купаўся ў халодным возеры).

в) Разуменне слоў, якія абазначаюць прадметы і прыметы прадметаў, дзеянні прадметаў.
1. Разуменне слоў, якія абазначаюць прадметы і прыметы прадметаў, дзеянні прадметаў:
Пакажы вочы і г. д.
Пакажы, дзе чырвоны дах, блакітны шарык і г. д. (гл. с. 43).
Пакажы, дзе хлопчык палівае, налівае, пералівае і г. д. (гл. с. 42).
2. Выбраць прыметнікі, якія можна ўжываць з назоўнікамі ў дужках:
- карычневы, кары (вочы, касцюм, сукенка),
- гарачы, спякотны (лета, вада, прывітанне),
- густы, дрымучы (лес, туман),
- стары, пажылы (чалавек, падручнік),
- смуглы, цёмны (валасы, твар, неба).
3. Выбраць са слоў, прыведзеных у дужках, найбольш адпаведныя па сэнсу:

Раніцай на падворак прыляцела ... (зграя, зграйка, статак) вераб'ёў. Яны ўселіся на даху і весела ... (спявалі, шчабяталі, чырыкалі). Ніна ... (вышла, збегла) на ганак і насыпала на зямлю хлебных крошак. Вераб'і хутка ... (бегалі, хадзілі, скакалі) і ... (елі, глыталі, дзюбалі) крошкі. Раптам ... (прыбегла, прыпаўзла, падкралася) кошка. Яна ... (злавіла, узяла, схапіла) аднаго вераб'я і ўцякла.

г) Разуменне інструкцый.
1. Адчыні дзверы; пляснi ў далоні; пакажы, як прычэсваюцца; пастаў вазон на стол.
2. Пакажы 2 паслядоўна названых прадметы: аловак, ключ.
3. Пакажы алоўкам ключ.
4. Пакажы аловак ключом.

д) Разуменне граматычных форм.
1. Адзіночны і множны лік:
- назоўніка (певень – пеўні, кот – каты) (гл. с. 36, 41).
- дзеяслова (пяе – пяюць, шые – шыюць).
2. Памяншальна-ласкальная форма назоўніка (стул – стульчык) (гл. с. 48).

3. Дзеясловы закончанага і незакончанага трывання (малюе – намаляваў) (гл. с. 47).
4. Склонавыя формы (пакажы ручкаю сшытак, лінейкаю ручку і г. д.).

е) Разуменне выразаў.
Залатая галава, залатыя валасы, каменнае сэрца, стары сябар, глухая ноч.

ж) Разуменне звязнага маўлення (гл. с. 38).
Прачытаць тэкст. Затым прапанаваць дзіцяці разлажыць малюнкі на аснове прапанаванага апавядання.
Проста бабулька.
Па вуліцы ішлі хлопчык і дзяўчынка. А наперадзе ішла бабулька. Яна паслізнулася.
- Патрымай партфель, – крыкнуў хлопчык і кінуўся на дапамогу бабульцы.
Потым дзяўчынка запыталася:
- Гэта твая бабка?
- Не, – адказаў хлопчык.
- Мама?
- Не!
- Ну, цёця? Ці знаёмая?
- Ды не, зусім не! – усміхаючыся, сказаў хлопчык. – Гэта проста бабулька!

Паводле В. Асеевай

Абследаванне экспрэсіўнага маўлення

Абследаванне слоўнікавага запасу. У залежнасці ад развіцця дзіцяці прыёмы абследавання можна ўскладніць ці спрасціць. Слоўнік дзіцяці не заўсёды з’яўляецца дастатковым паказчыкам недаразвіцця маўлення.
1. Інструкцыя: «Я называю слова, а ты адказвай першым словам, якое прыйдзе ў галаву» (на адказ 3–5 секунд).
І варыянт: цацка, кашалёк, вясло, лямпа, бутэлька, кола, снег, канверт, самалёт, ключ, прыгажосць, сонейка, трамвай, лета, вайна.
ІІ варыянт: яблык, запалкі, страх, кубак, падарунак, мыш, званок, сумненне, цягнік, лякарства, газета, вагоны, брытва, захад, паравоз.
2. Інструкцыя: «Я буду называць слова, а ты падбірай другое, але з такім жа сэнсам»
Падбор сінонімаў: добры, гара, маленькі, цвёрды, смутак, знішчаць.
3. Падбяры малюнак па дзеянні: свеціць, стукае, барабаніць.
4. Назаві жывёлу, расліну, насякомае і г. д.
5. Абагульненне: «Назаві адным словам» (гл. с. 14 – 17).
6. Называнне прадметаў па іх апісанні: «Назаві прадмет, якім стрыгуць, забіваюць цвікі, пішуць на дошцы, малююць карціны і г. д.»
7. Называнне дзеянняў: рыба ... (плавае), самалёт ... (ляціць) і г. д.
8. Да якога прадмета падыходзіць дзеянне: плыве (...), шуміць (...), піша (...), шые (...), вісіць (...) і г. д.
9. Растлумач значэнне слоў: прас, халадзільнік, пыласос, эскалатар і г. д.
Абследаванне складовай структуры слова. Часам, апрача парушэнняў у гукавымаўленні, у дзяцей назіраюцца асаблівыя цяжкасці ў вымаўленні многаскладовых слоў і слоў са спалучэннем зычных. Парушэнні складовай структуры слова часцей за ўсё выяўляюцца ў перастаноўцы, у пропуску або дабаўленні гукаў ці складоў.
1. Назваць словы са складаным складовым складам (веласіпедыст, страказа, парашутыст, экскаватар).
2. Паўтарыць словы: тэрмометр, міліцыянер, парыкмахер, акварыум.
Абследаванне граматычнага строю маўлення. Выяўленне таго, як дзіця аперыруе складанымі сістэмамі граматычных выказванняў, уяўляе грунтоўнае звяно ў аналізе маўленчага недаразвіцця і займае адно з цэнтральных месцаў у працэсе абследавання. Памылкі пры выкананні задання характарызуюць узровень маўленчага развіцця дзіцяці.

1. Словазмяненне:
- дапасаванне прыметнікаў і лічэбнікаў да назоўнікаў (гл. с. 41, 43);
- выкарыстанне прыназоўнікаў (гл. с. 40, 42).
2. Словаўтварэнне:
- з дапамогай прыставак (гл. с. 40, 42, 47);
- з дапамогай суфіксаў (гл. с. 48);
- утварэнне прыметнікаў ад назоўнікаў (гл. с. 43);
- падбор слоў з супрацьлеглым значэннем (гл. с. 44, 45).

Абследаванне правільнага ўжывання слоў.

1. Назоўнікі (гл. с. 46).

Назоўны, родны і вінавальны склон. Вучні аб'ядноўваюцца па 2 чалавекі, кожнаму даецца па 3 малюнкі (мужчынскі, жаночы і сярэдні род). Інструкцыя: «Што намалявана ў цябе? Што ты бачыш у таварыша? Чаго ці каго ў цябе няма?»

Родны, давальны, творны склон. Інструкцыя: «Каму патрэбны гэтыя рэчы? Чым карыстаецца ў рабоце сталяр? Чаго няма ў сталяра?» (гл. с. 44).

Творны, месны склон. Інструкцыя: «З чым шклянка? Чай будзем піць з чым? Ваза з чым? Гарбузы ляжаць у чым? Цацкі вісяць на чым? Гальштук з чым?». Інструкцыя: «Дзе жыве? Дзе плавае?» (гл. с. 46).

1. Прыметнікі (гл. с. 43).
2. Дзеясловы (гл. с. 40, 42, 47).

Абследаванне звязнага маўлення (гл. с. 38, 39). 1. Складанне сказаў і кароткіх апавяданняў. 2. Складанне апавяданняў па серыі малюнкаў. 3. Пераказ.

Абследаванне стану чытання і пісьма

1. Чытанне складоў.

МА	ША	РА	РЫ	НА	ШО	ЛО	ВА
МУ	ШУ	ЛА	ЛЫ	НА	РО	СО	ВУ
МА	ЛУ	ЛА	МЫ	СЫ	МО	ЛО	ВА
МУ	РА	РУ	СУ	НЫ	НО	ХО	ВО
МУ	РА	ЛУ	СА	НУ	НО	ХА	ВО

2. Чытанне слоў.

МАК	РАК	ЛУК	СУП	НОС
ЯМА	ЮЛА	ОСЫ	ВУШЫ	ВУЖЫ
РУКА	ПЯРО	САЖА	ЛУНА	ПІЛА
ШАЛАШ	ЗАВОД	САНКІ	ДЗЯЦЕЛ	ШЧЫПЦЫ
ПАТРУЛЬ	РАДАСЦЬ	ЧАСОПІС	СНЯЖОК	ВІДЭЛЕЦ
АРКА	ЮРТА	ЯЙКА	НАРА	АТРАД
МАЛАТОК	НАЖНІЦЫ	СКРЫПАЧ	ПРЫГОДА	АБРУС

ЧЫРВОНЫ	СКЛАДАНЫ
ШТАБ	СТАТАК
ШАХМАТЫСТ	МОМАНТ
ВЕЛАСІПЕДЫСТ	ФУТБАЛІСТ
ЭКРАНІЗАЦЫЯ	АКВАРЫУМ
МАЛАЦІЛКА	ФАНТАЗІЯ

3. Чытанне сказаў і тэкстаў.

Раніца Выйшаў маленькі Ясь на двор. Весела там яму. Лёгка на сэрцы. Прыгравае сонца. Добра будзе гуляць на двары. Штось звініць у небе тоненькім галасочкам. Ясь прыслухаўся. Не відаць нікога. А ў небе разліваецца тоненькая песенка. Гэта песня жаваранка.	**Сінічка** Снегу было няшмат. Мароз мацнеў. Коля пайшоў у сад. Раптам хлопчык убачыў над дрэвам птушачку. Гэта была сінічка. Яна ляжала нерухома. Колю стала шкада сінічку. Ён узяў яе і панёс у хату. Коля загарнуў сінічку ў анучку. Пад вечар яна ўжо бегала па хаце.
Наша вёска Наша вёска вялікая. Каля вёскі цячэ рака. За ракой лес. У лес мы ходзім па грыбы. У рацэ ловім рыбу.	**Дома** Тата чытаў газету. Мама гатавала ежу. Ясь маляваў ваўкоў. Марынка і Ніна гулялі ў лялькі. Коля рашаў прыклады.

4. Пісьмо:

а) спісванне, б) напісанне слоў: вучню прапануюцца малюнкі з добра знаёмымі словамі розныя па складанасці (простыя, са збегам зычных, са складанай структурай), в) напісанне сказаў па малюнкам, г) пісьмо пад дыктоўку.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Зайцева, Л. А. Психолого-педагогическое обследование детей с нарушениями речи / Л. А. Зайцева. – Минск: НМЦентр, 1998. – 32 с.

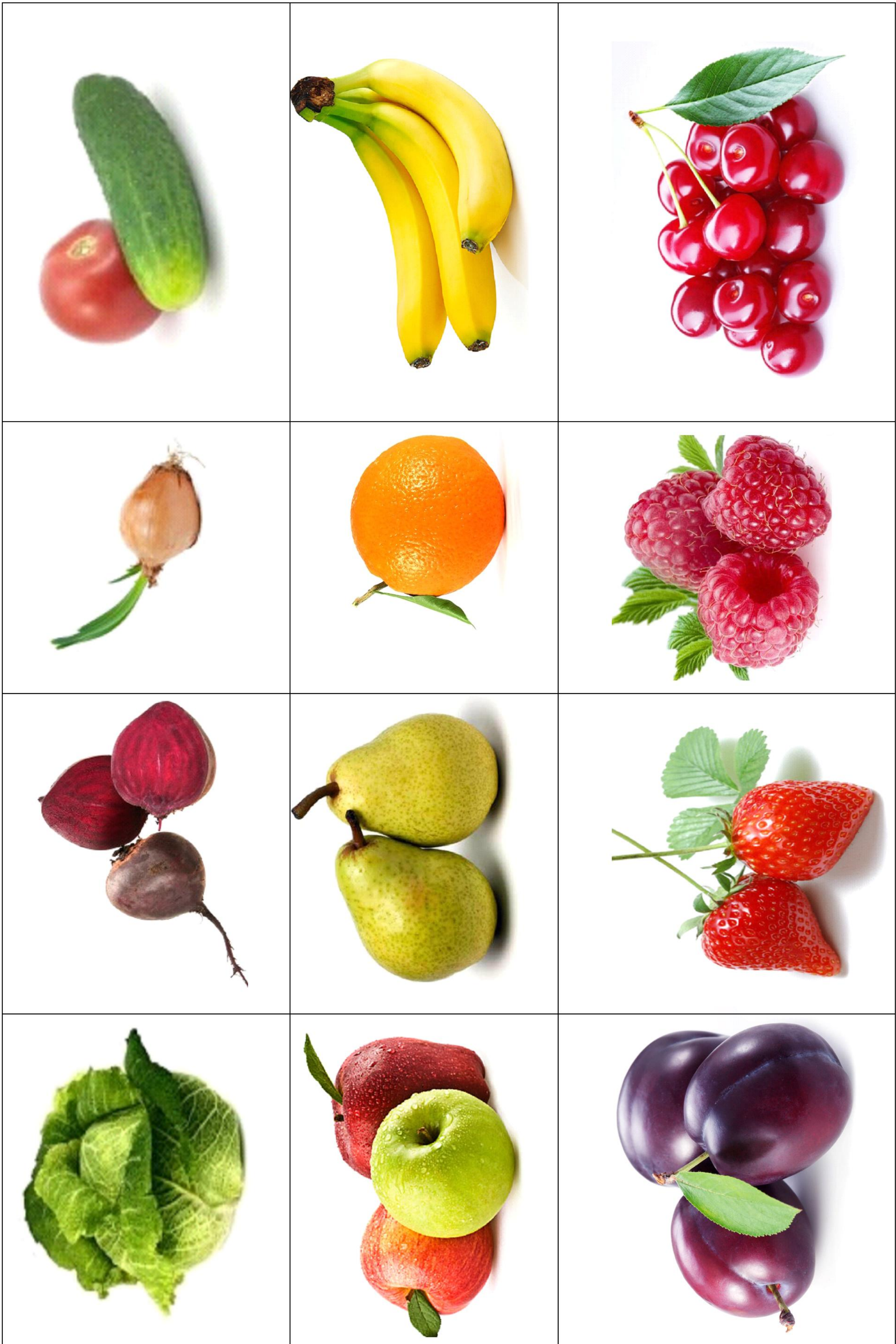
2. Галиков, А. С. Психическое и физическое развитие ребенка от одного года до трех лет / А. С. Голиков. – М.: Аркти, 2000. – 64 с.

3. Филичева, Т. Б. Дидактический материал по исправлению недостатков речи у детей дошкольного возраста / Т. Б. Филичева, Г. А. Каше. – М.: Просвещение, 1990.

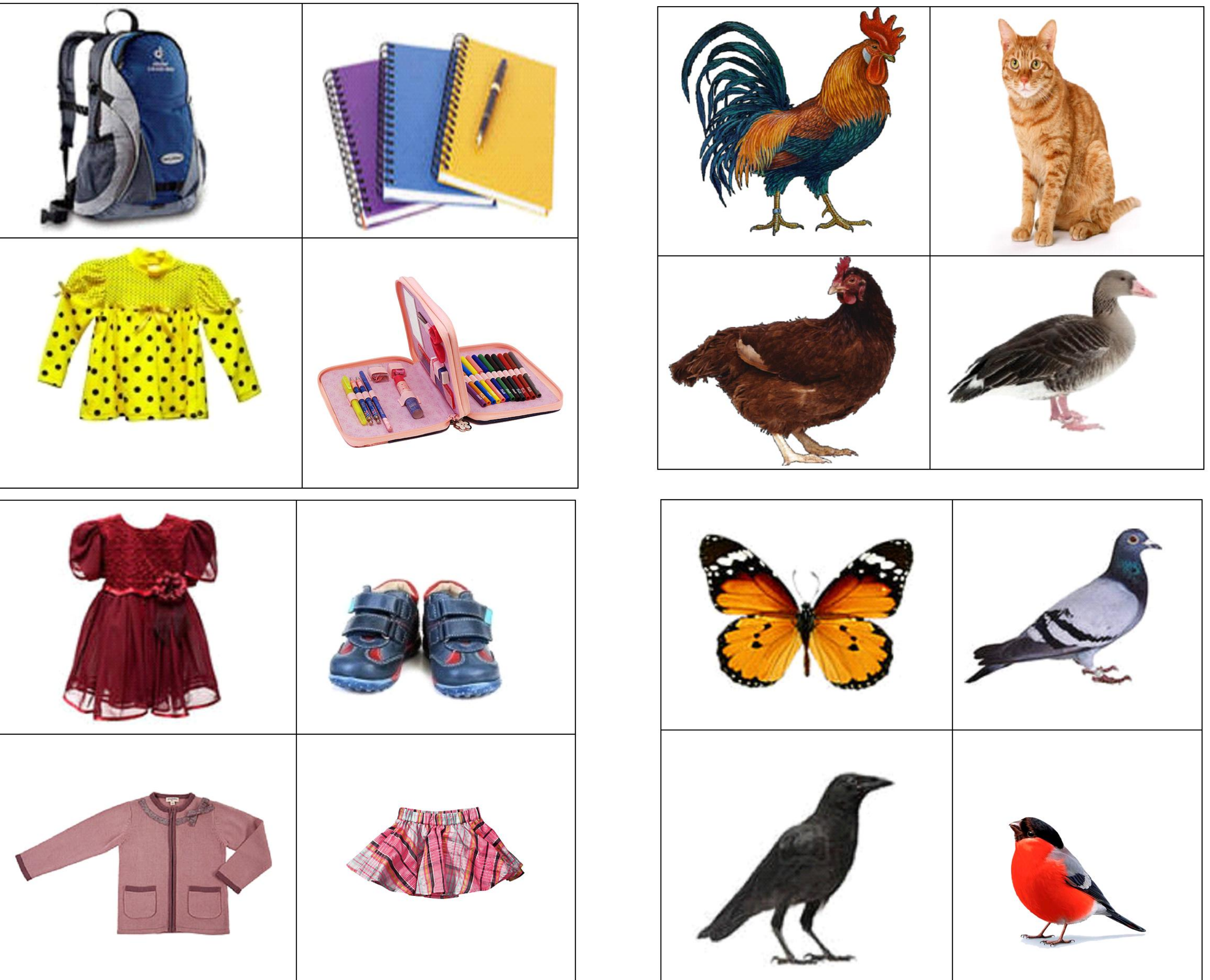
4. Шергилашвили, Ю. К. Обследование речевых нарушений у детей дошкольного возраста. Методические рекомендации / Ю. К. Шергилашвили. – Могилев, МГУ им. А. Кулешова, 2004. – 33 с.

ДАДАТАК

Інструкцыя: «Назаві адным словам»

Інструкцыя: «Вызнач лішні прадмет (рэч). Як адным словам назваць астатнія прадметы?»

Інструкцыя: «Выбяры малюнкі з рэчамі ...»

для абеду

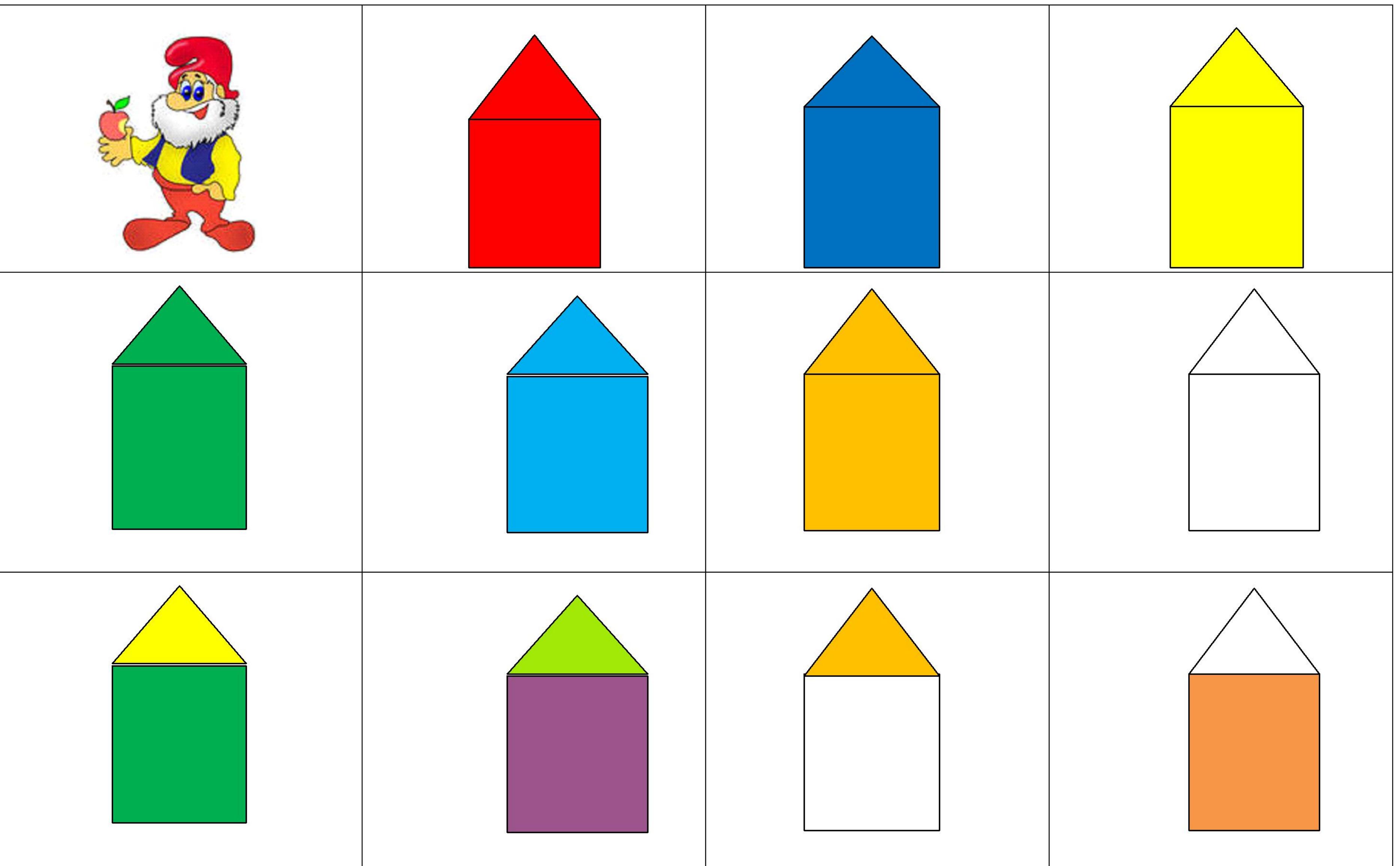

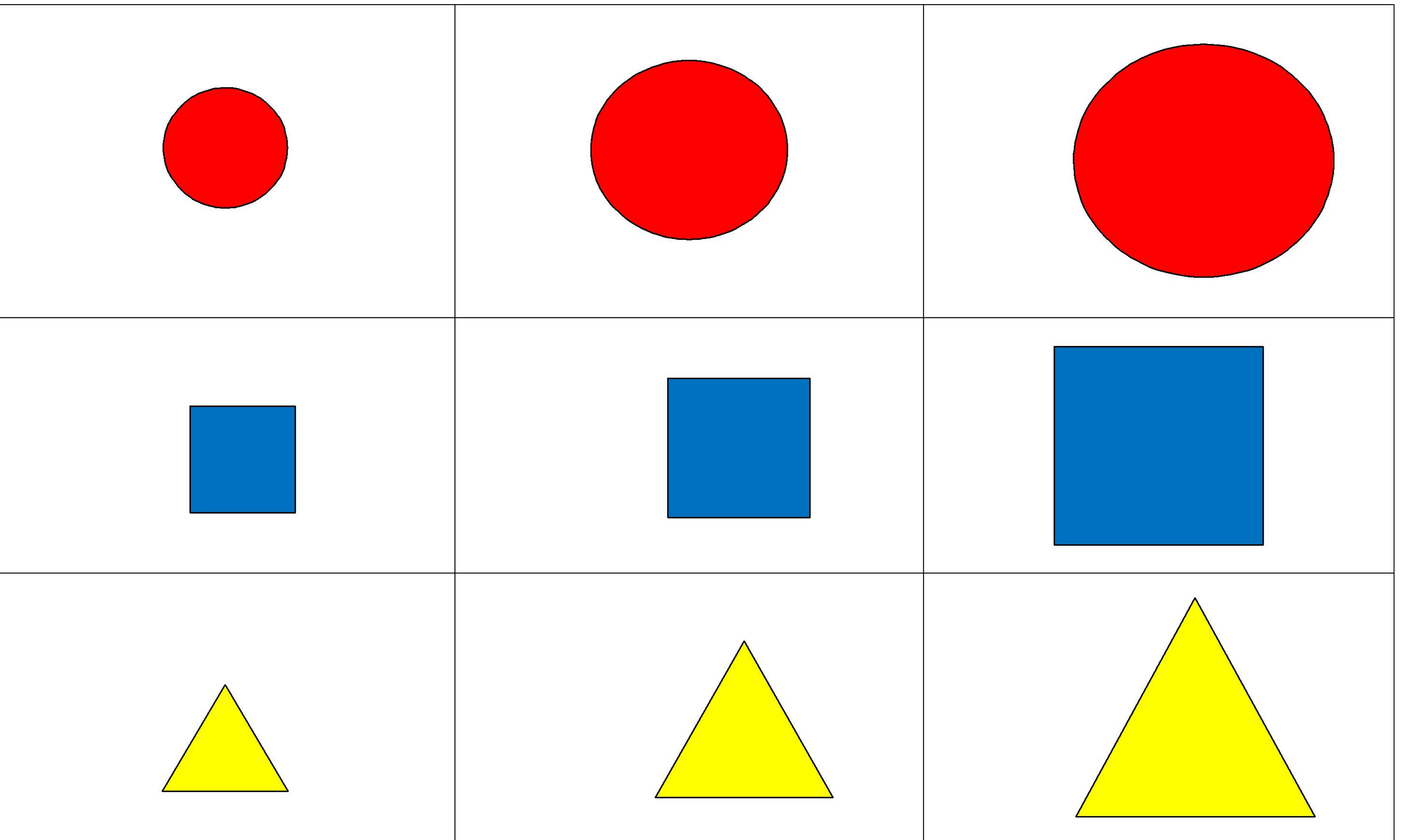
Інструкцыя: «Чым падобны, чым адрозніваюцца?»

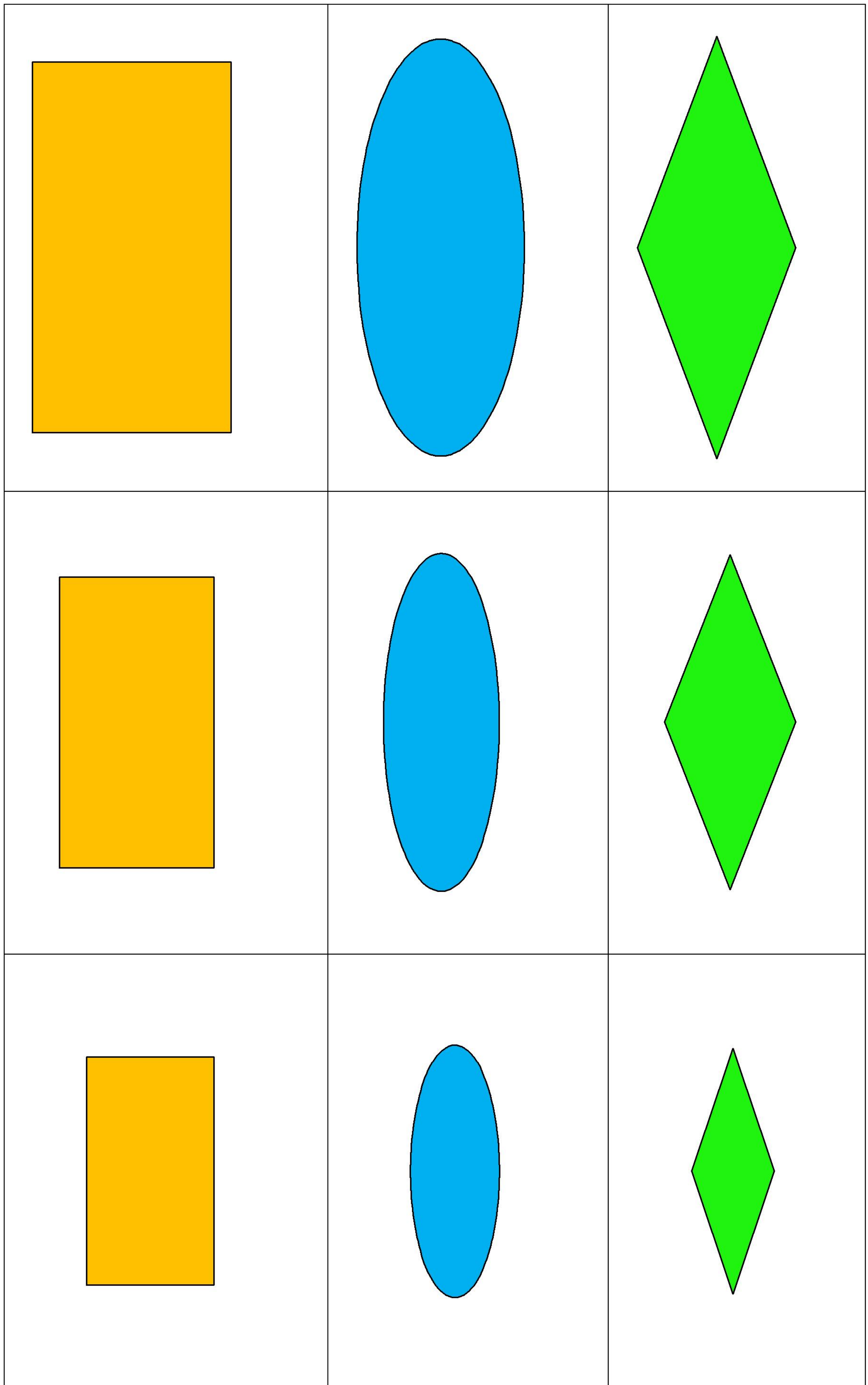
Інструкцыя: «Што намалявана? Якой пары года не хапае?»

Інструкцыя: «Пасялі гноміка ў хатку»

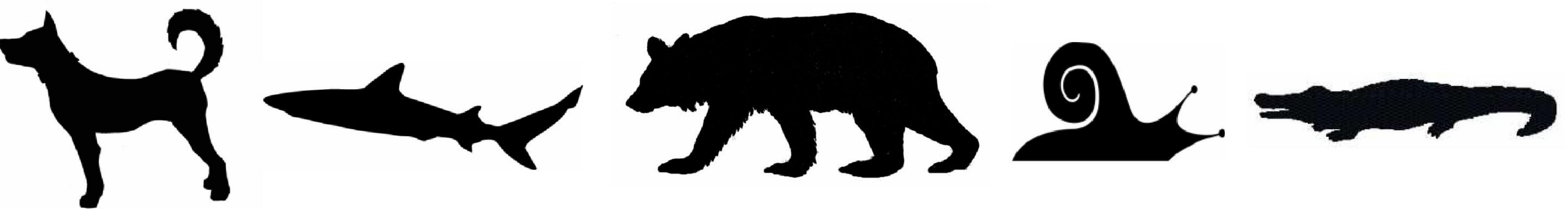

Інструкцыя: «Пакажы маленькую, сярэднюю, вялікую фігуру»

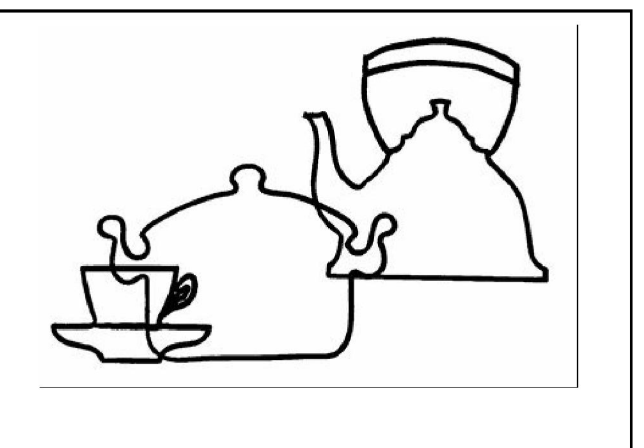

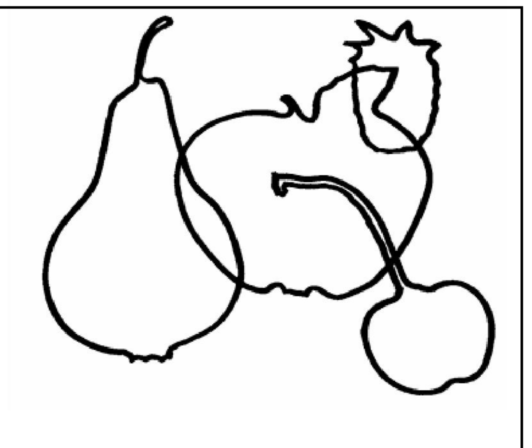

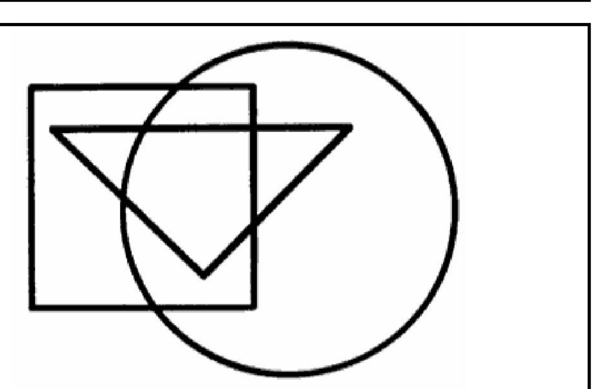
Інструкцыя: «Вызначы, чый цень»

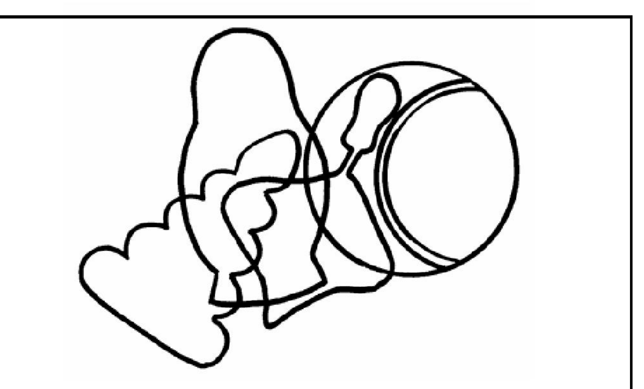

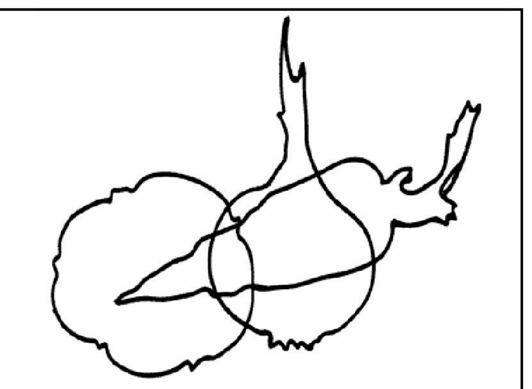

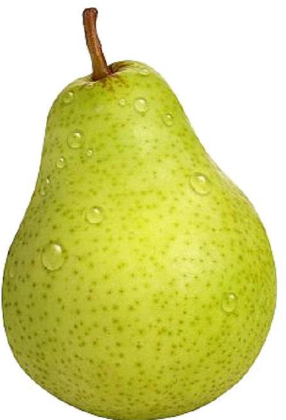

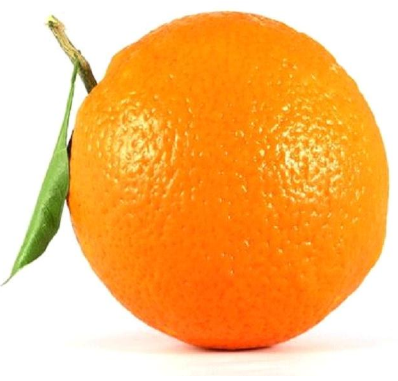

Інструкцыя: «Што знаходзіцца ўверсе справа, уверсе злева, знізу справа, знізу злева, пасярэдзіне?»

Інструкцыя: «Запомні словы. А каб табе было лягчэй, падбяры да кожнага слова малюнак»:

- *суп, вада, лес, ваза;*
- *святло, абед, лес, гульня, вучоба;*
- *малако, свята, ноч, летчык, спорт, конь.*

«Чаго не хапае?» Інструкцыя: «Паглядзі ўважліва і скажы, што забыў намаляваць мастак?»

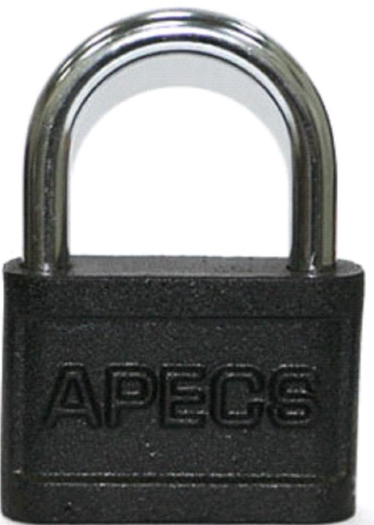
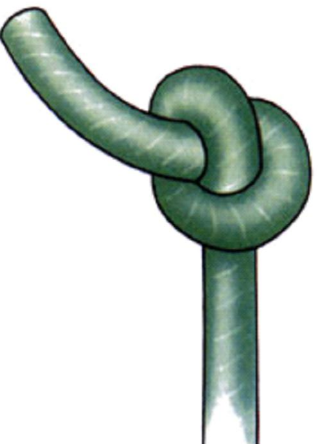

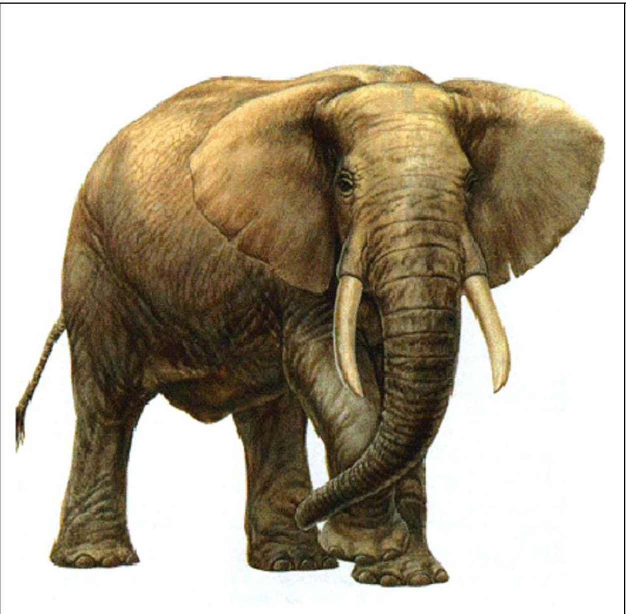
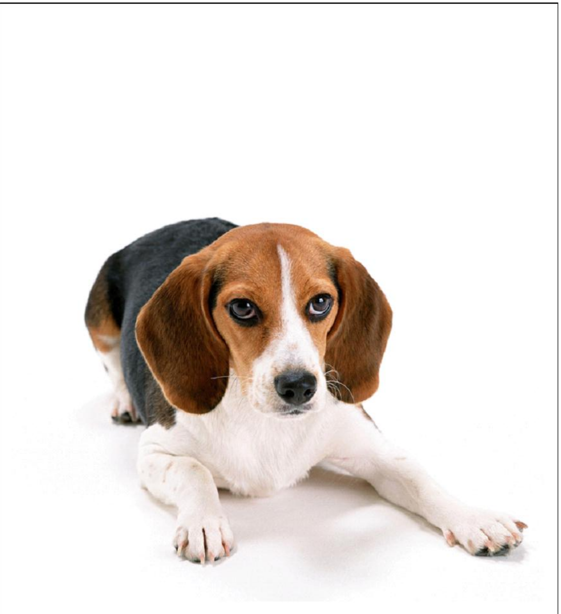
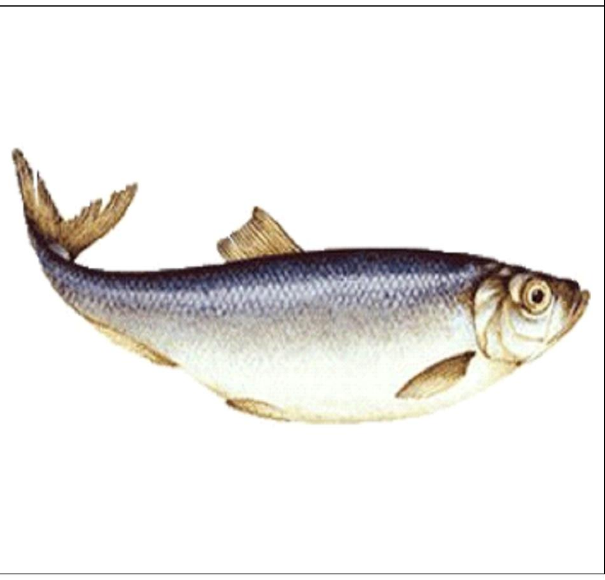
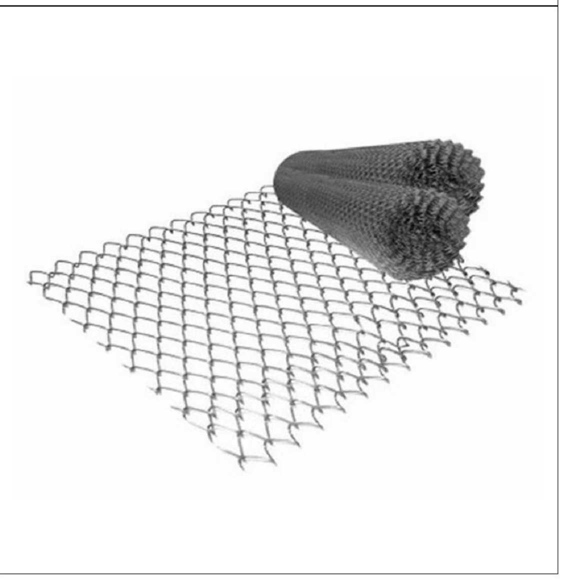

Інструкцыя: «Назаві, што намалявана»

[з]			
[з']			
[с]			

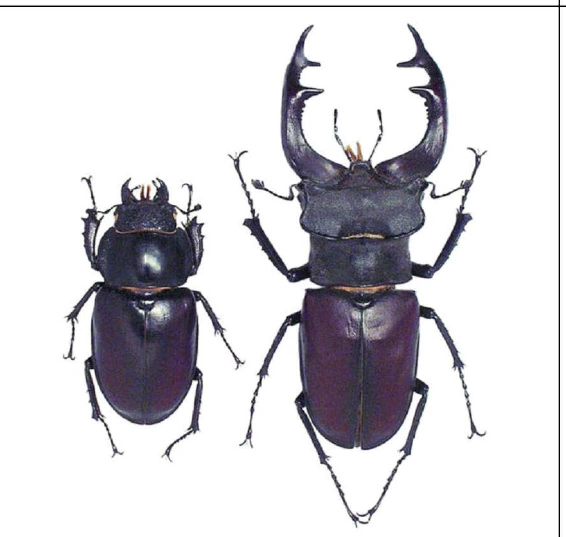
[с]			
[с']			

[ж]

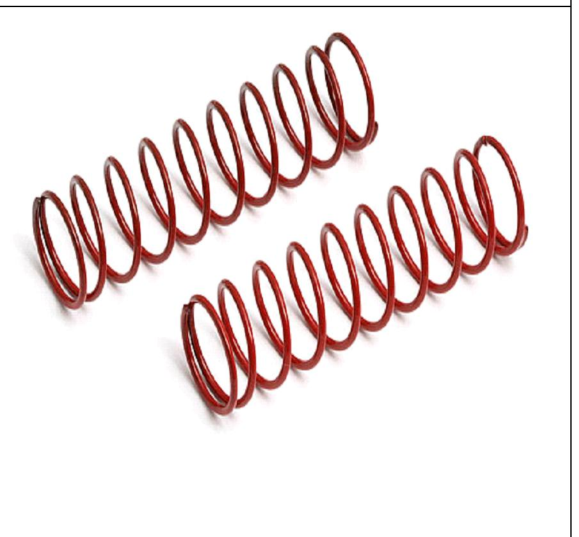

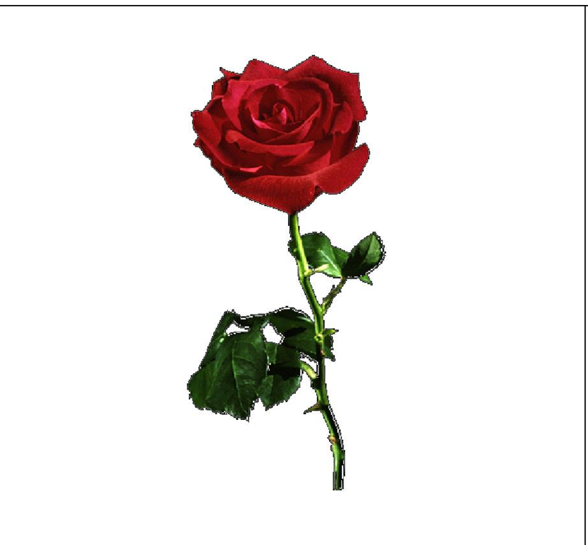
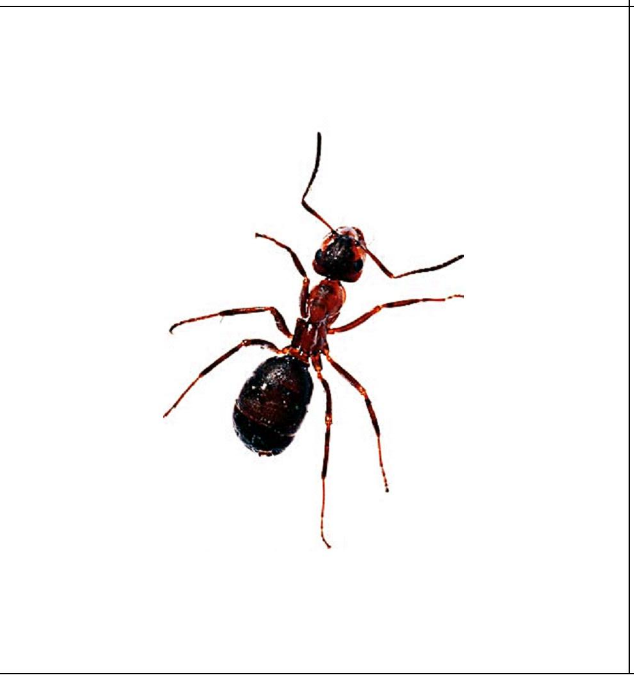

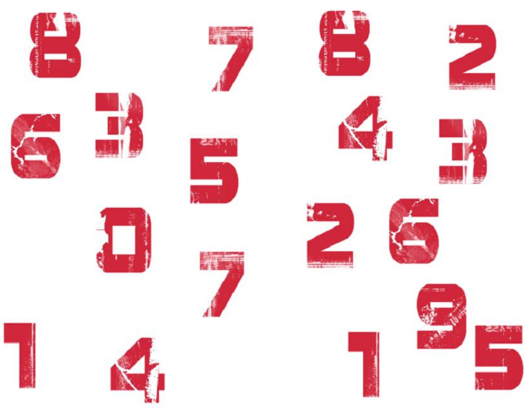

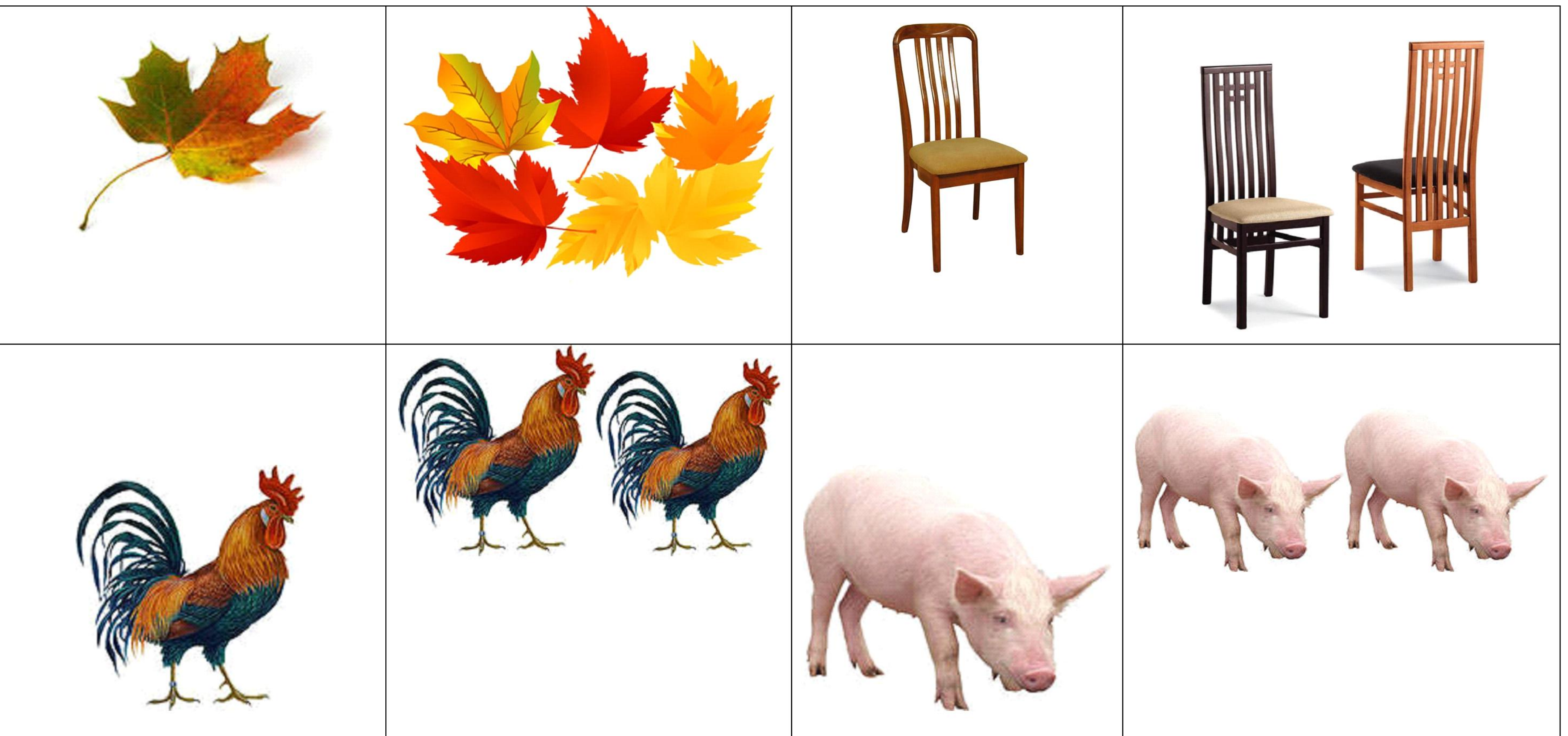
[ш]	[ч]

[ц]	[дз]

[P]			
			
			

[Л]			
[Л']			

Інструкцыя: «Пакажы, дзе адзін, а дзе шмат»

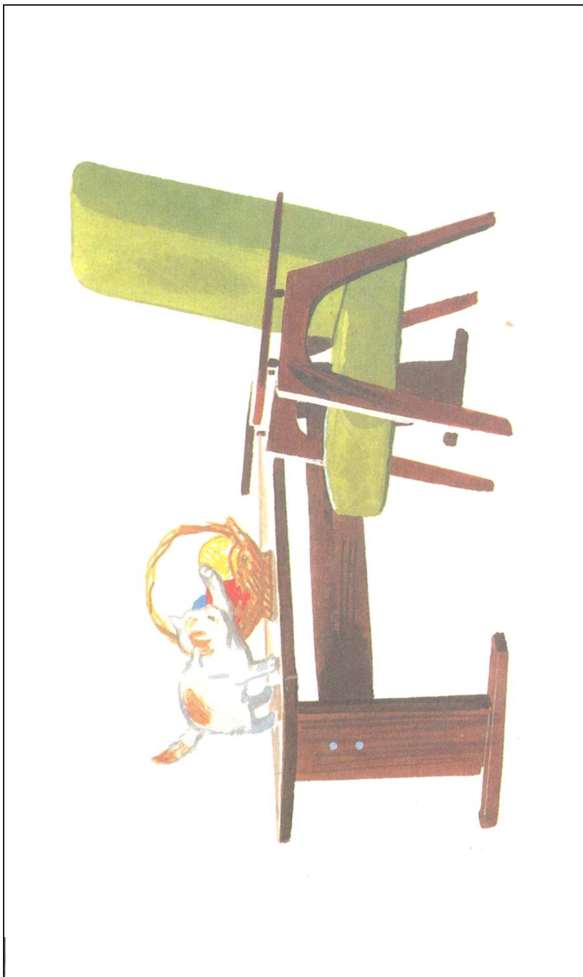

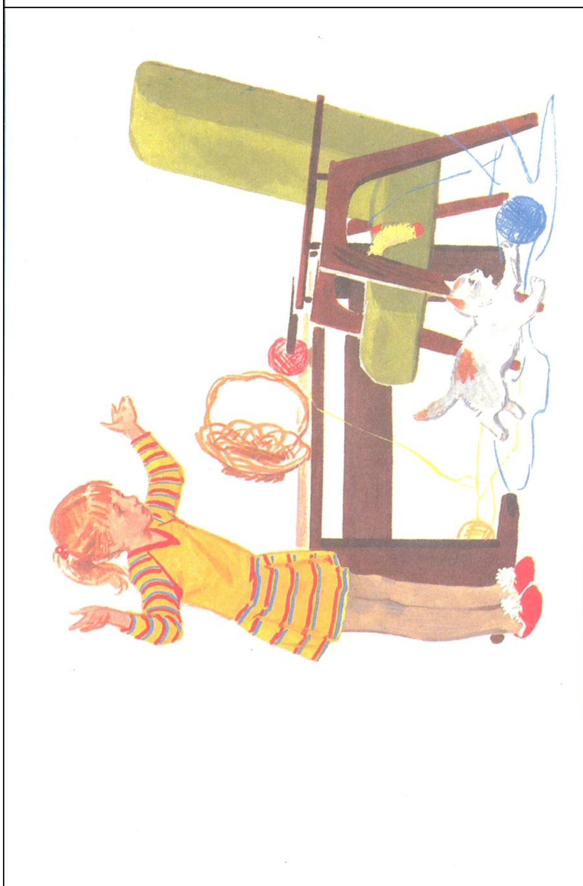
Інструкцыя: «Назаві, што ты бачыш на малюнках»

Інструкцыя: «Разлажы малюнкі (што было спачатку, што потым) і складзі апавяданне»

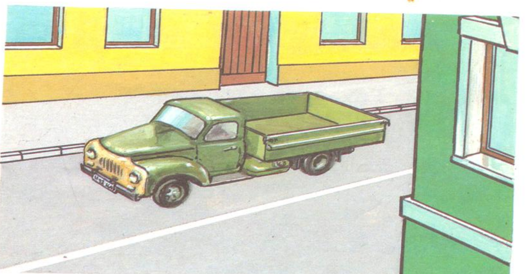

Інструкцыя: «Назаві, дзе кот (сабака, мядзведзь, машына)»

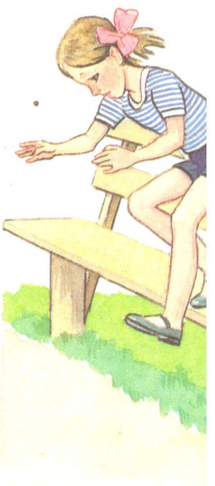

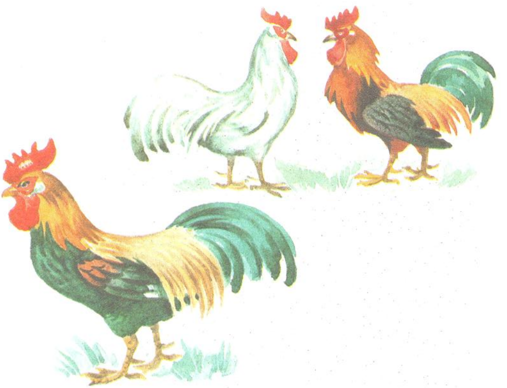
Інструкцыя: «Што робіць дзяўчынка?»

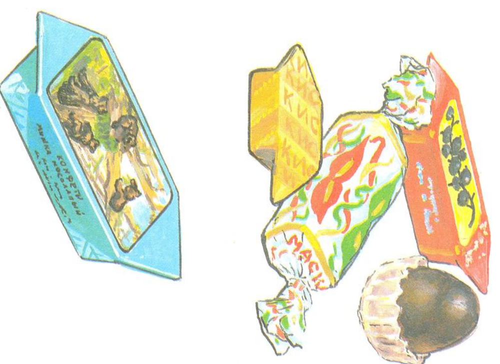

Інструкцыя: «Назаві, што намалявана (адзін певень, два пеўня і г. д.)»

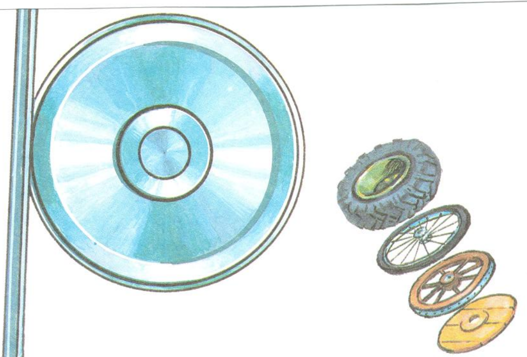

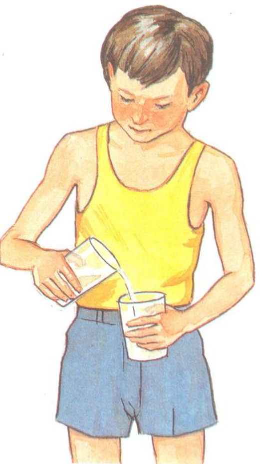

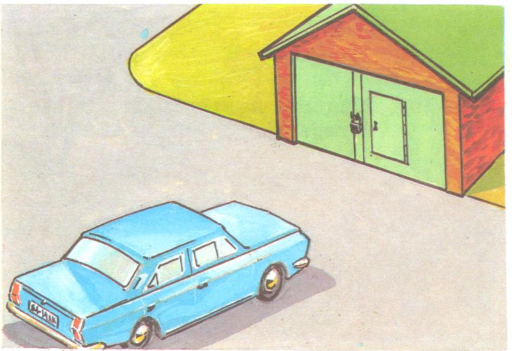
Інструкцыя: «Назаві, што робіць хлопчык (машына)»

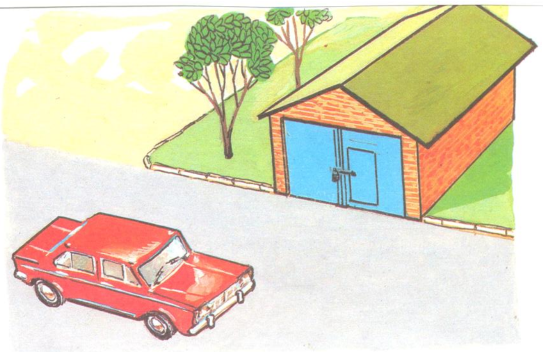

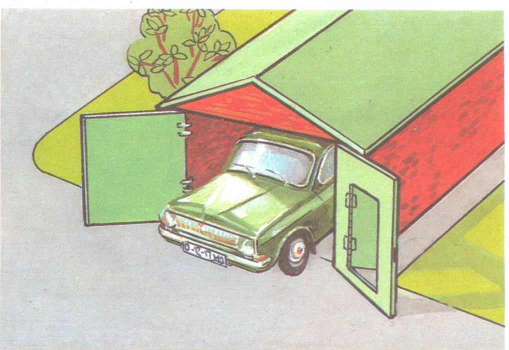
Лист 38

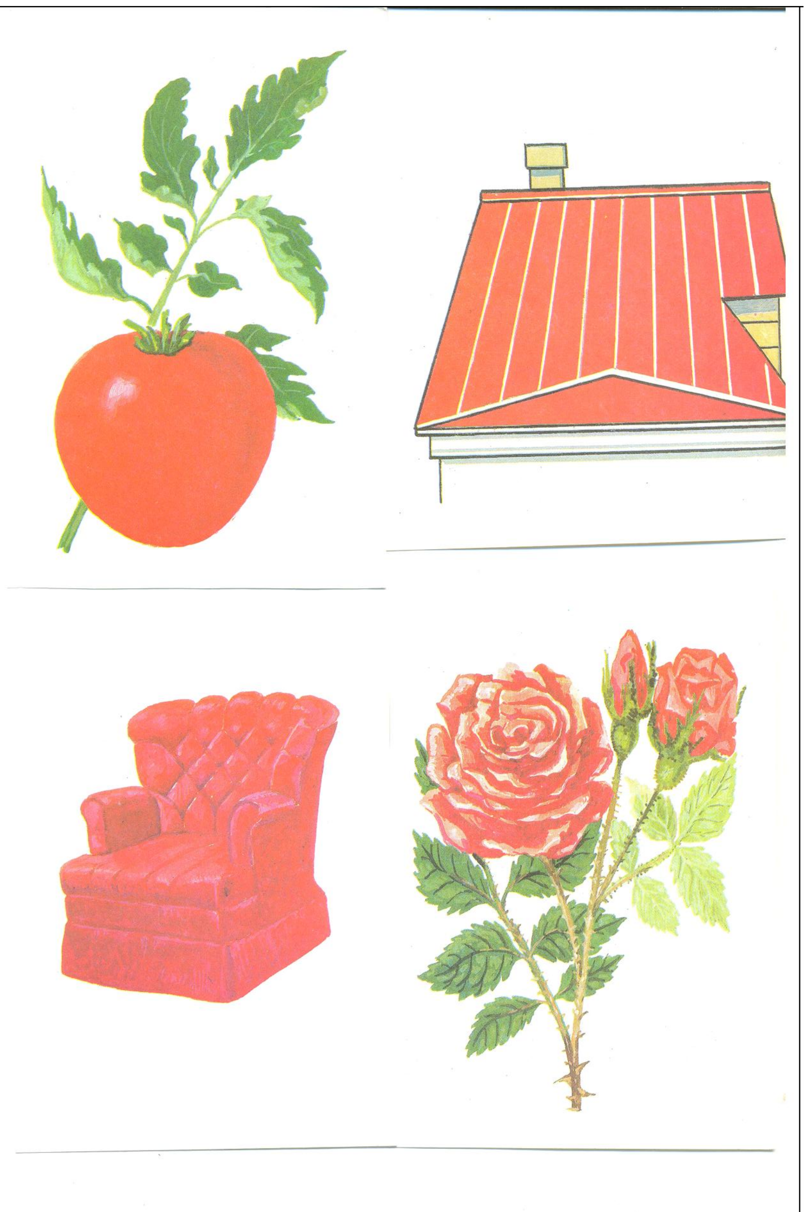

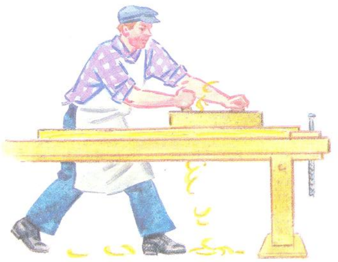

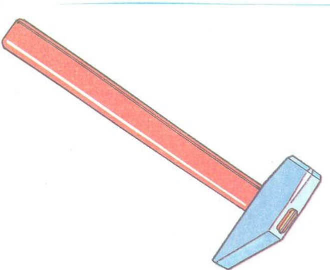
Інструкцыя: «Назаві, якога колеру ...»

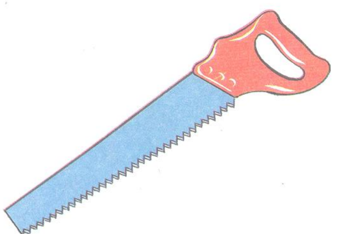

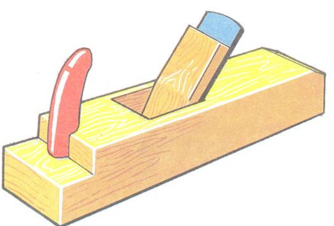

Інструкцыя: «Назаві, як працуе майстар малатком (нажоўкай, рубанкам)»

Інструкцыя: «Скажы, якая дзяўчынка (хлопчык) злева, справа»

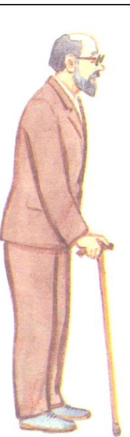

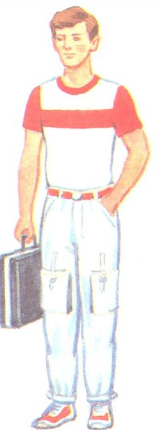

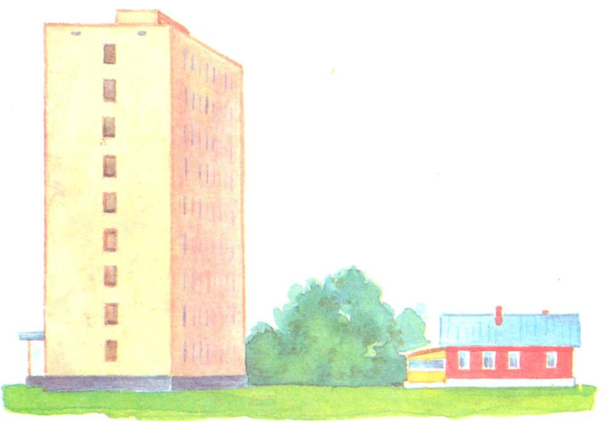

Інструкцыя: «Скажы, які чалавек (будынак, сабака) злева, справа»

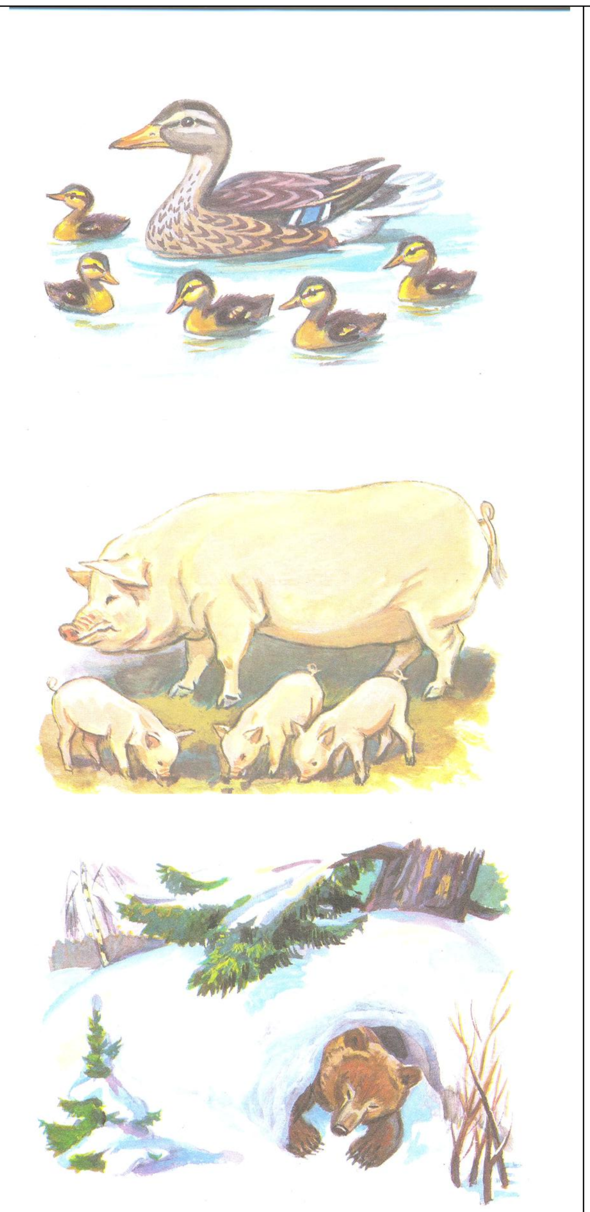

Інструкцыя: «Назаві, дзе жыве ...»

Інструкцыя: «Назаві дзіцяня ў качкі ...»

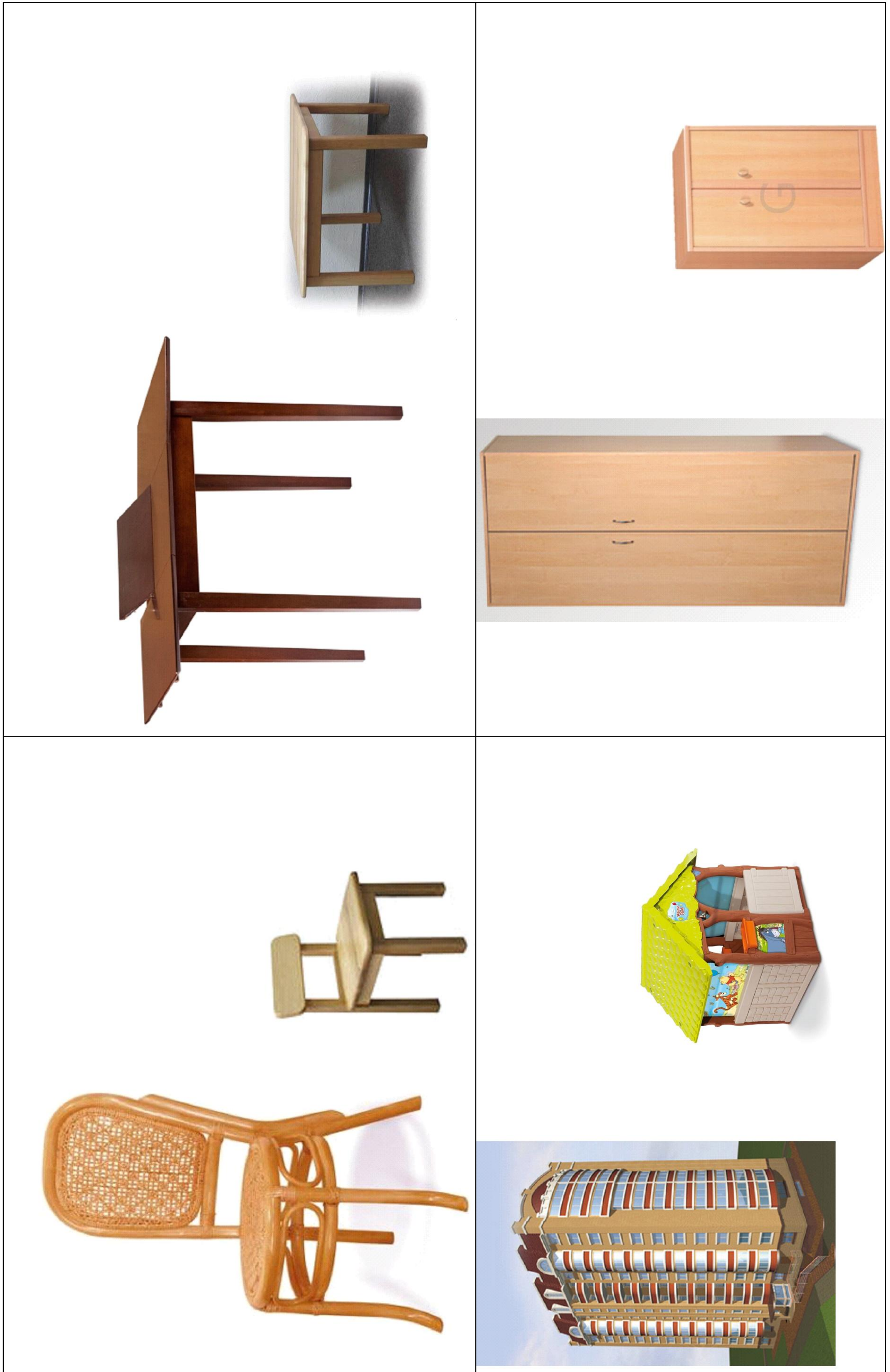

Інструкцыя: «Скажы, дзе стаяць ружы і г. д. ...»

Інструкцыя: «Скажы, што ты бачыш на малюнках?»

Інструкцыя: «Калі шар зроблены з драўніны (пластмасы, металу, шкла), то ён які?»

Драўляны шар	Шкляны шар	Пластмасавы шар	Металічны шар
Драўляны кубак	Шкляны кубак	Пластмасавы кубак	Металічны кубак

Для нататкаў

Для нататкаў

ЗМЕСТ

Вучэбнае выданне

АХРЭМАВА Зоя Іванаўна
СІДОРКА Тацццяна Уладзіміраўна

ЛАГАПЕДЫЧНАЕ АБСЛЕДАВАННЕ ДЗЯЦЕЙ
ДАШКОЛЬНАГА І МАЛОДШАГА ШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ

Дапаможнік

Рэдактар *М. І. Гецэвіч*
Камп'ютарная вёрстка: *М. І. Верстак*
Дызайн вокладкі: *В. В. Канчуга*

Падпісана да друку 19.11.2013. Фармат 60×84/8.
Папера афсетная. Рызаграфія. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. 6,05. Ул.-выд. арк. 6,0. Тыраж 60 экз. Заказ .

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
Установа адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя Янкі Купалы».
ЛВ № 02330/0549484 ад 14.05.2009.
ЛП № 02330/0494172 ад 03.04.2009.

Завулак Тэлеграфны, 15а, 230023, Гродна.

ISBN 978-985-515-699-5

